

نیازسنجی (Need Assessment)

ارائه دهنده:

دکتر حبیب الہ رضایی

Rezaie.habib1@gmail.com

مباحث کارگاه:

تعریف نیاز

انواع نیاز

تعریف نیازسنجی

تفاوت نیازسنجی با بعضی اصطلاحات

ضرورت نیازسنجی

اصول نیازسنجی

مراحل نیازسنجی

تعاریف نیاز:

۱- ترجیح (خواست)

۲- نقص یا مشکل

۳- فاصله بین وضع موجود و مطلوب

۱- نیاز به معنای خواست یا ترجیح

□ تعیین و مشخص ساختن برداشت ها و نظرات افراد

انتقادات:

- مسئله ذهنی بودن نیاز(نداشتن عینیت کافی نظرات)
- مبتنی بر حقیقت نبودن نظرات افراد
- خواستن چیزی بدون نیاز یا نخواستن چیزمورد نیاز
- بهترین قضاوت کننده نبودن افراد درباره نیازهایشان
- از دانش و تجربه کافی برخوردار نبودن برخی از افراد برای بیان نیازهایشان
- وابسته بودن به بافت اجتماعی و فرهنگی
- متأثر بودن نظرات افراد از دیدگاه ها و نقطه نظرات ارزشی آنها

مثال:

- عدم ترجیح اساتید با سابقه کار بالا برای شرکت در کارگاههای آموزشی
- تجربه کافی نداشتن دانشجوی سال یک پزشکی از مطالب پزشکی
- نیاز دانشجوی پزشکی پسر به کمک به انجام یک زایمان طبیعی

۲- نیاز به عنوان نقص یا مشکل

- موقعیتی که در آن، سطح حداقل رضایت به دست نیامده
- سطحی از عملکرد که در آن هدف و منظور تعیین شده محقق نمی گردد.
- سروکار داشتن با عملکردهای افراد
- تعیین سطح حداقل رضایت بر مبنای تجربه، به خصوص نظرات افراد متخصص و حرفه ای

انتقاد:

- با دشواریهای تجربی و میدانی مواجه بودن تدوین استانداردهای سطح عملکرد

۳- نیاز به معنای فاصله بین وضع موجود و مطلوب

- ترسیم وضعیت مطلوب
- بررسی وضعیت جاری
- مقایسه وضعیت جاری با مطلوب

طبقه بندی برادشاو از انواع نیاز

- نیازهای هنجاری (Normative need)
- نیاز احساس شده (Felt need)
- نیاز بیان شده یا مورد تقاضا (demanded need)
- نیاز مقایسه ای (Comparative need)
- نیازهای پیش بینی شده یا مورد انتظار (Anticipated need)

اگر مهارت، توانایی و ویژگی شخص یا گروهی از اشخاص از استاندارد تعیین شده پایین تر باشد، آن فرد یا گروه دارای نیاز هنجاری است.

-وقتی که یک کارمند دارای توانایی پایین تر از استاندارد تعیین شده برای وظایف محوله باشد، دارای نیاز هنجاری است.

-اگر میزان قبولی دانشجویان در یک کلاس عادی، پایین تر از حد طبیعی باشد، استاد آن کلاس دارای نیاز ویژه به دانش افزایی، روش تدریس یا مدیریت کلاس درس است.

مثلاً اگر از یک استادی سوال شود نیاز شما در زمینه ارزشیابی چیست؟ جواب استاد نیاز احساس شده است.

-مثلاً استادی متوجه می شود که نیاز به کارگاه تجزیه و تحلیل آزمون دارد و از EDC می خواهد که در این زمینه کارگاه بگذارند نیاز بیان شده است.

مثلاً به دانشجویان پزشکی ورودی سال ۱۳۹۰ در ترم ۲ درس آناتومی را به روش سخنرانی و کار عملی در سالن مولاژ آموزش می دهند. دانشجویان پزشکی ورودی سال ۱۳۹۱ نیز در ترم ۲ در درس آناتومی خواستار این روش تدریس می شوند چون به دانشجویهای قبلی که مشابه آنها بودند به این روش تدریس کرده اند.

• به تفاوت وضع موجود با وضعیت مطلوب در آینده با توجه به شرایط و تحولات، نیازهای آینده یا مورد انتظار گفته می شود.

-مثلاً در آینده با اجرای طرح الکترونیکی کردن پرونده نویسی، کارکنان باید یک سری مهارت ها و توانایی های خاص کار با کامپیوتر را دارا باشند.

تعریف نیازسنجی (need assessment):

- نیازسنجی عبارت است از فرایند جمع آوری و تحلیل اطلاعات که بر اساس آن نیازهای افراد، گروهها و جوامع مورد شناسایی قرار می گیرد (سوارز)
- فرایندی نظام دار برای تعیین اهداف، شناسایی فاصله بین وضع موجود و هدف ها و نهایتاً تعیین اولویت ها برای عمل (برتن و مریل)

تفاوت نیازسنجی با بعضی اصطلاحات:

- ❑ شبه نیازسنجی (Quasi need assessment)
- ❑ شناسایی نیاز (Need Identification)
- ❑ ارزیابی نیازها (Needs Appraisal)
- ❑ تحلیل نیاز (Need Analysis)
- ❑ تعیین نیاز (Need Determination)
- ❑ نیاز سازی (Need Making)

**بررسی دیدگاه اساتید و دانشجویان رشته پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز در خصوص
زیرساخت‌های لازم برای اجرای سیستم پیشنهادی یادگیری به کمک همتایان (PAL)**

مهستی علیزاده^۱، فرید غریبی^{۲*}، محمد اصغری جعفرآبادی^۳، نیما اسماعیل نسب^۴، زهرا بستانی^۵، فراز ضرغامی^۶

ضرورت نیازسنجی:

- فراهم سازی اطلاعات برای برنامه ریزی
- ضرورت بهسازی برنامه ها یا افزایش طول عمر برنامه
- هماهنگ سازی برنامه ها با تغییرات
- اجتناب از انحصار گرایی در برنامه ریزی و جلب مشارکت عمومی
- رعایت جنبه اقتصاد در مسائل برنامه ریزی
- پاسخگویی

اصول نیازسنجی:

- ❑ اصل تداوم
- ❑ اصل مشارکت
- ❑ اصل عینیت
- ❑ اصل افزایشی بودن
- ❑ اصل سیالی نتایج
- ❑ اصل توجه نابرابر

اصل عینیت:

معتبر بودن نتایج و دور بودن از جنبه های ذهنی و سلیقه ای (تا چه حد داده های حاصل از نیازسنجی تصویر درستی از واقعیت را منعکس می کند).

اصل افزایشی بودن نیازسنجی:

نیازسنجی در سطوح مختلف تصمیم گیری از لحاظ میزان و درجه تشخیص با یکدیگر تفاوت دارند.

هر چه قدر از سطوح بالاتر به سمت سطوح پایین تر حرکت کنیم نیازها پیوسته افزایش می یابد.

اصل سیالی نتایج نیازسنجی:

این اصل به میزان ثبات و پایداری نتایج نیازسنجی مرتبط است. در نیازسنجی با پدیده ای به نام ناپایداری نتایج مواجه هستیم و داده های حاصل از نیازسنجی در بلند مدت قابل اتکا و اعتماد نیستند.

اصل توجه نابرابر در نیازسنجی:

در فرایند نیازسنجی میزان تأکید بر هر یک از منابع اطلاعاتی تابعی از میزان اطلاعات موجود در هر یک از آنها، سطح تصمیم گیری، قابلیت احصا اطلاعات، مراحل نیازسنجی و متغیرهای مرتبط دیگر متفاوت است.

مسایل اساسی نیازسنجی:

- نیازهای افراد در زمانهای مختلف متفاوت است.
- نباید اطلاعات بخش خاصی را به کل جامعه تعمیم داد.
- آنچه برای یک فرد یا جامعه نیاز محسوب می شود ممکن است برای فرد یا جامعه دیگر نیاز نباشد.
- در فرایند ایجاد هماهنگی بین نظرات مختلف درباره نیازها دستیابی به توافق کامل امکان پذیر نیست.
- سنجش نیازها همواره با درجاتی از خطا همراه است.
- تعیین نقاط مطلوب یا باید ها مستلزم داوری ارزشی است.
- تعیین مطلوبیت آتی بر اساس اطلاعات و نگرش های فعلی ممکن است کاملاً درست نباشد.

مراحل نیازسنجی:

ساخت و اعتباربخشی ابزارنیازسنجی

اجرای نیازسنجی یا جمع آوری داده ها

آنالیزداده ها و تعیین جدول نیاز

تعیین هدف نیازسنجی

مشخص کردن سطح نیازسنجی

مشخص کردن مجری نیازسنجی

تعیین منابع نیازسنجی

مشخص نمودن الگوی نیازسنجی

مشخص نمودن تکنیک نیازسنجی

مشخص نمودن روش جمع آوری اطلاعات

۱- تعیین هدف نیازسنجی

۱- نیازسنجی آموزشی

□ تولید یک برنامه درسی جدید

نیازسنجی جهت برنامه درسی کارشناسی ارشد پرستاری خانواده

□ اصلاح و بهبود برنامه درسی موجود

□ اصلاح رفتارها و عملکردها یا تغییر وظایف قبلی

نیازهای آموزشی پزشکان عمومی داوطلب در برنامه پزشک خانواده و نظام ارجاع

۲- نیازسنجی پژوهشی

۳- نیازسنجی بهداشتی

۲- مشخص کردن سطح نیازسنجی

۱- سطح ملی

۲- سطح منطقه ای

۳- سطح سازمانی

۴- فردی

۳- مشخص کردن مجری نیازسنجی

- ۱- سازمان دولتی
- ۲- سازمان خصوصی
- ۳- افراد

۴- تعیین منابع نیازسنجی

سطح فردی	سطح سازمانی	سطح منطقه ای	سطح ملی
خودارزیابی	کنترل کیفیت	گزارشات وضعیت سلامت عمومی	مجموعه مستندات و چکیده ها
بررسی توسط همتایان	ارزیابی عوامل خطر	گزارش های منطقه ای	قوانین و بخشنامه های دولت
یادداشت های روزانه	پیمایش های رضایت سنجی	نظام ثبت پزشکی	اسناد مرتبط با سلامت ملت
مشکلات پیش آمده حین کار	بیماران	آمار دوره ای بیمارستان	استعلام های محرمانه
اظهار نظرهای غیررسمی	تغییرات سازمانی، قانونی، تجهیزاتی، نظارتی	آمار سرشماری مناطق کوچک	مجموعه های دوره ای نیازسنجی
مقالات مجلات	پیمایش منطقه ای	اطلاعات حاصل از مطالعات اپیدمیولوژی	اطلاعات حاصل از مطالعات اپیدمیولوژی
کنفرانس ها و گفتگوهای حرفه ای	وضعیت نامطلوب برای بیمار	آمار عوارض در طبابت عمومی	آمار عوارض در طبابت عمومی
توافق اعضای سازمان	الگوی بیماری ها	داده های شایع مرتبط با سلامت عمومی	داده های شایع مرتبط با سلامت عمومی
تعامل با گروههای آموزشی	سیستم های اعتباریابی	شاخص های عملکردی	شاخص های عملکردی
نظارت ها و پس خورندها	خواست های جوامع حرفه ای	بازدیدهای بین المللی	بازدیدهای بین المللی
نظام ثبت در سازمان	بازدیدهای بین المللی		
شاخص های عملکردی	توسعه تکنولوژی جدید		

منابع اطلاعات:

- اسناد و مدارک مرتبط
- متخصصان رشته های علمی
- کارشناسان و برنامه ریزان درسی
- محققان اجتماعی
- گروههای اجتماعی (والدین، نمایندگان مردم ...)
- فراگیران
- صاحبان مشاغل
- مقامات آموزشی
- مدیران، ناظران

۵- مشخص نمودن الگوی نیازسنجی

- انتخاب الگو بر اساس سطح برنامه
- انتخاب الگو بر اساس تعریف نیاز

انتخاب الگو بر اساس سطح برنامه:

سطح نیازسنجی	نام الگو
ملی	نیازسنجی جهانی-الگوی کلاین-قیاسی کافمن- استقرایی کافمن
منطقه ای	هوستون- PDK- کافمن و هرمن
سازمانی	تحلیل SWOT- عناصر مستقیم و غیر مستقیم- تحلیل عملکرد و وظیفه پیشنهادی CCC- نیازسنجی CSE- تحلیل نیازهای آموزشی سازمانی استوت- نیازسنجی موسسه آموزشی-تحلیل نیازهای یادگیری- کافمن، کورینگان، جانسون
فردی	ماتریس های مهارت- تحلیل وظیفه و الزامات دانشی و مهارتی آن

انتخاب الگو بر اساس تعریف نیاز

تعریف نیاز	نوع الگوی قابل استفاده	نام الگوهای این گروه
فاصله بین وضعیت موجود و مطلوب	هدف محور	قیاسی کافمن- استقرایی کافمن-پیشنهادی کلاین- تحلیل نیازهای آموزشی سازمانی استوت
یک خواست یا ترجیح	توافق سنج	کافمن، هرمن- مدل سه بعدی-سویگرت
نوعی نقصان یا عیب	مسئله محور	تحلیل عملکرد، وظیفه پیشنهادی CCC
یک برداشت ترکیبی	ترکیبی	الگوی نیازسنجی در سطح موسسه آموزشی-الگوی نیازسنجی در منطقه آموزشی-طرح جامع نیازسنجی-الگوی تحلیل SWOT-تحلیل وظیفه- ناتو-دیک و کری- سیپ-پروچاسکا-تحلیل نیازهای یادگیری

۶- مشخص نمودن تکنیک نیازسنجی

۱- توافق محور

۲- مسأله محور

۳- هدف محور

الف. تکنیک دلفی

ب. تکنیک فیش باول

ج. تکنیک تل استار

د. سایر کمیته ها و جلسات ..

۲. روشها و فنون مسأله محور

- الف. تکنیک رویداد مهم
- ب. تکنیک درخت خطا

۳. تکنیک های هدف - محور

الف. تکنیک تجزیه و تحلیل خطا

۷- مشخص نمودن روش جمع آوری اطلاعات

۱- اطلاعات اولیه (روش های پیمایشی)

□ مشاهده - مصاحبه - پرسشنامه - بررسی مستندات

۲- اطلاعات ثانویه (اطلاعاتی که توسط دیگران جمع آوری و بایگانی شده اند)

□ نتایج ارزیابی برنامه- گزارشات موجود موسسات و آژانس ها- داده های ارزشیابی مرتبط با برنامه- گزارشات اعتباربخشی ها - داده های سرشماری منطقه ای - داده های بدست آمده از نیازسنجی های موجود

راهنمای تصمیم گیری برای انتخاب روش جمع آوری اطلاعات

آیا بر اساس منبع و الگوی نیازسنجی استفاده از روش پیمایشی مورد نیاز است؟

بله

خیر

استفاده از اطلاعات ثانویه

آیا اطلاعات مورد نیاز در مورد نظرات و آگاهی افراد است؟

بله

خیر

آیا ناشناخته ماندن پاسخ دهندگان اهمیت دارد؟

بله

خیر

آیا زمان و تعداد نمونه کافی در دسترس است؟

بله

خیر

بررسی مستندات

روش مشاهده

اطلاعات هم اکنون مورد نیاز است؟ (کمتر از ۲-۴ هفته)

خیر

آیا طرح سوال جدید و غیر قابل پیش بینی اهمیت دارد؟

خیر

استفاده از پرسشنامه و توزیع از طریق فاکس و ایمیل امکان دارد؟

خیر

استفاده از پرسشنامه و توزیع از طریق پست

امکان ارتباط چهره به چهره وجود دارد؟

خیر

گفتگو(مصاحبه) تلفنی یا از طریق ایمیل

می تواند یک ساعت به شما وقت بدهد؟

خیر

انجام فوکوس گروه

می تواند ۳۰ دقیقه به شما وقت بدهد؟

بله

انجام مصاحبه حضوری یا تلفنی

استفاده از پرسشنامه و توزیع از طریق فاکس و ایمیل

۸- ساخت ابزارنیازسنجی در صورت لزوم

۹- اعتبار بخشی ابزار نیازسنجی در صورت لزوم

۱۰- اجرای نیازسنجی یا جمع آوری داده ها

۱۱- آنالیز داده ها و تعیین جدول نیاز

اولویت بندی نیازها:

- نظرات افراد در مورد نیازهای مهم و با اولویت
- انطباق نیازها با خط مشی ها و آرمانهای آموزش عالی
- منابع و امکانات در دسترس و محدودیتهای موجود
- شدت مسائل و فراوانی آن در جامعه و نیز قدمت آن
- هزینه اثربخشی رفع نیازها
- هزینه فرصت از دست رفته در صورت عدم رفع نیاز
- مقایسه هزینه رفع یا عدم رفع نیازهای آموزشی

منابع جهت مطالعه بیشتر:

- فتحی و اجارگاہ کوروش. نیازسنجی آموزشی الگوها و فنون. چاپ سوم. تهران: آبیژ؛ ۱۳۸۱.
- بذرافکن لیلا، کجوری جواد، دهقانی محمدرضا، امینی میترا، صابر محبوبه، عباسی کریم، شایق صدیقه، لطفی فرهاد. ده گام در برنامه ریزی درسی. شیراز: ایرسا؛ ۱۳۸۸.
- ملکی حسن. مقدمات برنامه ریزی درسی. چاپ سوم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها؛ ۱۳۸۸.
- فرجاد شهروز. نیازسنجی آموزشی در سازمان ها(مفاهیم، تکنیک ها و چهارچوب عملی). تهران: بال؛ ۱۳۸۸.
- سلطانی ایرج. تعامل نیازسنجی و اثر بخشی آموزش در سازمان های یادگیرنده. اصفهان: ارکان دانش؛ ۱۳۸۵.
- پاکدل رحمت اله(مترجم). نیازسنجی آموزشی. باربازت جین(مولف). تهران: آبیژ؛ ۱۳۸۹.